

**PUSZCZA
BIAŁOWIESKA**
Jedyna na świecie

RAPORT Z KONSULTACJI SPOŁECZNYCH

IOŚ-PIB
Instytut Ochrony Środowiska
Państwowy Instytut Badawczy

Niniejszy materiał został sfinansowany ze środków
Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.
Za jego treść odpowiada wyłącznie
Instytut Ochrony Środowiska - Państwowy Instytut Badawczy.

**NARODOWY FUNDUSZ
OCHRONY ŚRODOWISKA
i GOSPODARKI WODNEJ**

Opracowanie

Klaudia Chruściel

Patrycja Gałązka

Jerzy Jendrośka

Michał Marcinkowski

Ewelina Siwiec

Adrianna Skupień

Mateusz Szymczycha

Spis treści

1	WPROWADZENIE	4
2	ORGANIZACJA KONSULTACJI SPOŁECZNYCH.....	6
2.1	CEL.....	6
2.2	TRYB.....	6
2.3	UCZESTNICY	7
3	PRZEBIEG	9
3.1	SPOSÓB ROZPATRYWANIA UWAG I WNIOSKÓW	9
3.2	UWAGI W UKŁADZIE TEMATYCZNYM	11
4	LITERATURA I WYKORZYSTANE ŹRÓDŁA INFORMACJI	15

ZAŁĄCZNIKI

1. ZESTAWIENIE UWAG OGÓLNYCH
2. ZESTAWIENIE UWAG SZCZEGÓŁOWYCH

1 Wprowadzenie

Plan zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest (część Polska) określa ramy zarządzania Puszcą Białowieską do 2050 roku zapewniające właściwą opiekę i ochronę Puszczy jako Obiektu Światowego Dziedzictwa i dobra narodowego przy zachowaniu możliwości zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Stanowi on wypełnienie zobowiązań państwa wynikających z przystąpienia do Konwencji w sprawie ochrony Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego z 1972 roku oraz wydanych w ramach tej Konwencji decyzji Międzyrządowego Komitetu Światowego Dziedzictwa. Podstawowe zasady opracowania *Planu* zostały sformułowane w wytycznych *Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*. Zgodnie z obowiązującymi zasadami każdy Obiekt powinien mieć plan zarządzania lub inny udokumentowany system zarządzania, który określa w jaki sposób należy zachować jego Wyjątkową Uniwersalną Wartość.

Podstawą prac nad *Planem zarządzania* były postanowienia zawarte w złożonym przez Polskę pliku renominacyjnym *Belovezhskaya Pushcha / Bialowieza Forest” World Heritage Site (33 bis). Proposed modification of the criteria and boundaries Change of the name of the property*, który został przyjęty w 2014 roku. W dokumencie uwzględniono postanowienia wynikające z późniejszych decyzji Komitetu Światowego Dziedzictwa, a także oczekiwania ekspertów UNESCO/IUCN zawarte w *Raporcie z Misji* (2024). Opracowany *Plan zarządzania* odnosi się również do szeregu krajowych ustaw dot. różnych aspektów funkcjonowania Puszczy Białowieskiej. Zgodnie z założeniami, dokument powinien mieć charakter międzynarodowy, obejmować swym zasięgiem całą Puszcę Białowieską – zarówno w granicach Polski, jak i Białorusi. Niestety, ze względu na obecną sytuację geopolityczną, z obiektywnych przyczyn nie było to możliwe. Opracowany *Plan* odnosi się wyłącznie do polskiej części puszczy, w granicach określonych we wniosku renominacyjnym (2014).

Plan zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest (część Polska) został opracowany na zlecenie Ministerstwa Klimatu i Środowiska (MKiŚ) przez interdyscyplinarny zespół Instytutu Ochrony Środowiska – Państwowego Instytutu Badawczego (IOŚ-PIB) w ramach dwóch etapów projektu realizowanych w latach 2021-2025. Prace te finansowane były ze środków Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W rzeczywistości zespół uczestniczący w opracowaniu dokumentu w sposób pośredni był znacznie szerszy. Obejmował on m.in. szerokie grono uznanych zewnętrznych ekspertów, którym powierzono opracowanie szeregu ekspertyz tematycznych:

1. Dziedzictwo niematerialne Puszczy Białowieskiej. Ewa M. Boryczka. Łódź 2022;
2. Ekspertyza z zakresu lokalnego rynku pracy w rejonie Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska. Anna Rogalewska, Urszula Słucka, Dorota Wyszowska. Urząd Statystyczny w Białymstoku. 2023;
3. Fauna Białowieża Forest w kontekście zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa. Wojciech Sobociński. Białystok 2022;
4. Finansowanie w Obiektach przyrodniczych UNESCO. Karolina Królikowska. Wrocław 2022;
5. Funga Białowieża Forest w kontekście zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa. Anna Kujawa, Andrzej Szczepkowski. Turew 2023;

6. Historia i zasoby archeologiczne Puszczy Białowieskiej Dobra Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest. Dariusz Krasnodębski. Warszawa. 2022;
7. Koncepcja strefowania Obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO „Białowieża Forest”. Michał Żmihorski, Białowieża, 2024;
8. Konflikty społeczne i partycypacja w kontekście zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa. Joanna Godlewska. Białystok 2022;
9. Krajobraz Białowieża Forest w kontekście zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa. Jerzy Solon. Warszawa 2023;
10. Metodyka opracowania zintegrowanego planu zarządzania dla Obiektu Światowego Dziedzictwa Puszcza Białowieska. Małgorzata Hajto, Paulina Legutko-Kobus. Warszawa 2022;
11. Oddziaływanie zapory granicznej na granicy polsko-białoruskiej na Obiekt Światowego Dziedzictwa „Białowieża Forest”. Ssaki i rośliny inwazyjne. Krzysztof Schmidt i in. Białowieża, Warszawa 2024.
12. Ramy dla formułowania celów zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa. Renata Krzyściak-Kosińska. Białowieża 2022;
13. Różnorodność ekosystemów Białowieża Forest w kontekście zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa. Janusz Czerepko. Warszawa 2023;
14. Turystyka w regionie Puszczy Białowieskiej w kontekście zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest. Grzegorz Rąkowski. Warszawa 2023;
15. Warunki hydrologiczne Dobra Światowego Dziedzictwa UNESCO Białowieża Forest. Mateusz Grygoruk. Warszawa 2022;
16. Zapotrzebowanie na drewno opałowe w regionie Puszczy Białowieskiej w kontekście zarządzania Dobrem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest. Dominika Koprowska. Białowieża 2022.

Istotny wkład w treść i zakres dokumentu wnieśli również przedstawiciele szeregu grup interesariuszy, którzy wzięli udział w ponad 40 warsztatach zorganizowanych podczas realizacji obu etapów projektu. Poświęcone one były różnym aspektom funkcjonowania Puszczy Białowieskiej. Dotyczyły m.in. takich zagadnień, jak:

- Wyjątkowa Uniwersalna Wartość Obiektu i świadczenia przyrodnicze;
- Zasady i narzędzia konsultacji w procesie opracowania *Planu*;
- Bariery i problemy w zarządzaniu Obiektem;
- Koncepcje strefowania;
- Wizja i cele zarządzania Obiektem;
- Turystyka w obszarach Światowego Dziedzictwa;
- Możliwości rozwiązywania problemów ochrony Puszczy Białowieskiej;
- Wpływ zapory granicznej na Puszcę Białowieską;
- Współpraca między Zarządcami a Strażą Graniczną i Wojskiem Polskim.

Pierwsza wersja *Planu zarządzania* została opracowana w 2023 roku. W tym samym roku Ministerstwo Klimatu i Środowiska przeprowadziło konsultacje społeczne dokumentu. Zgłoszone w ich trakcie uwagi i wnioski zostały przeanalizowane przez zespół IOŚ-PIB. Opracowano raport, który przedstawiono Zamawiającemu, a uwagi uznane za zasadne uwzględniono w *Planie zarządzania*

podlegającym dalszym pracom, których zakres wynikał m.in. z zaleceń ekspertów UNESCO/IUCN zawartych w *Raporcie z Misji* (2024).

2 Organizacja konsultacji społecznych

2.1 Cel

Konsultacje miały na celu zebranie wniosków i opinii wszystkich zainteresowanych interesariuszy (w tym lokalnej społeczności, organizacji pozarządowych, naukowców, przyrodników) na temat zapisów zaproponowanych w projekcie *Planu zarządzania* wraz z załącznikami. Przekazane głosy pozwoliły na korektę lub doprecyzowanie szeregu zagadnień poruszonych w opracowanym dokumencie.

2.2 Tryb

Prawo krajowe i międzynarodowe nie wprowadza obowiązku prowadzenia konsultacji społecznych takiego dokumentu jak *Plan zarządzania*. Mając jednak na uwadze bezsprzeczną wyjątkową wartość Puszczy Białowieskiej – zarówno pod względem przyrodniczym, jak i kulturowym – za niezbędne uznano poddanie dokumentu procesowi konsultacji społecznych. Stanowiły one swego rodzaju dopełnienie partycypacyjnego trybu opracowywania *Planu*. Również UNESCO w wielu dokumentach zwraca uwagę na potrzebę udziału społeczności lokalnej w procesach realizowanych w odniesieniu do tak wyjątkowych miejsc.

Konsultacje społeczne zostały przeprowadzone w okresie wakacyjnym. Z tego względu czas ich trwania został rozszerzony znacznie poza terminy przyjęte zwyczajowo i ustawowo – aż do 45 dni. Dzięki temu każda zainteresowana osoba miała możliwość zapoznania się z dokumentem oraz przedstawienia swoich uwag. Założenie to udało się w pełni zrealizować o czym świadczy bardzo duża liczba uczestników procesu – ponad 1900 podmiotów i osób prywatnych.

Informacje o prowadzonych konsultacjach społecznych przekazywane były podczas spotkań z interesariuszami. Publikowano je także w mediach społecznościowych IOŚ-PIB. O trwającym procesie informowały również media ogólnopolskie i regionalne.

Projekt *Planu zarządzania Obiektem Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest (część Polska)* dostępny był dla wszystkich zainteresowanych w formie elektronicznej na stronie internetowej projektu. Ponadto papierowe wersje dokumentu zostały przekazane przez IOŚ-PIB do lokalnych samorządów. Ich udostępnienie wszystkim zainteresowanym zadeklarowali przedstawiciele Starostwa Powiatu Hajnowskiego, Urzędów Gmin Białowieża, Hajnówka, Narewka, Czeremcha oraz Urzędu Miasta Hajnówka.

Najważniejsze etapy konsultacji społecznych to:

- 26 czerwca 2025 r.:
 - Przedstawienie terminu i zasad konsultacji społecznych (podczas spotkania z interesariuszami zorganizowanego w Białowieży);
 - Publikacja projektu *Planu zarządzania* na stronie internetowej projektu;

- Publikacja o terminie konsultacji społecznych w mediach społecznościowych IOŚ-PIB;
- 7 lipca 2025 r.: Rozpoczęcie konsultacji społecznych;
- 8 lipca 2025 r.: Spotkanie z przedstawicielami samorządów zorganizowane w Białowieży (zgłoszone wówczas wnioski zostały uwzględnione w niniejszym raporcie);
- 18 sierpnia 2025 r.: Zakończenie przyjmowania wniosków i uwag;
- III/IV kwartał 2025 r. Analiza zgłoszonych uwag i wniosków, wprowadzanie zmian w projekcie dokumentu wynikających z wniosków uznanych za zasadne;
- 20 października 2025 r.: Przekazanie Raportu z konsultacji społecznych Ministerstwu Klimatu i Środowiska.

Uwagi i wnioski mogły być przekazywane za pośrednictwem:

- Dedykowanego formularza internetowego;
- Poczty elektronicznej (wiadomości przekazywane na adres puszcza@ios.edu.pl);
- Tradycyjnej poczty (korespondencja kierowana na adres IOŚ-PIB).

Zdecydowana większość uczestników przekazała swoje uwagi korzystając z formularza internetowego (około 86%). Za pośrednictwem poczty elektronicznej uwagi przekazało około 14% uczestników konsultacji. Poczta tradycyjną wpłynęło tylko 1 pismo.

Uczestnicy mieli możliwość przekazania uwagi o charakterze ogólnym i/lub uwag szczegółowych odnoszących się do poszczególnych fragmentów opracowanego dokumentu.

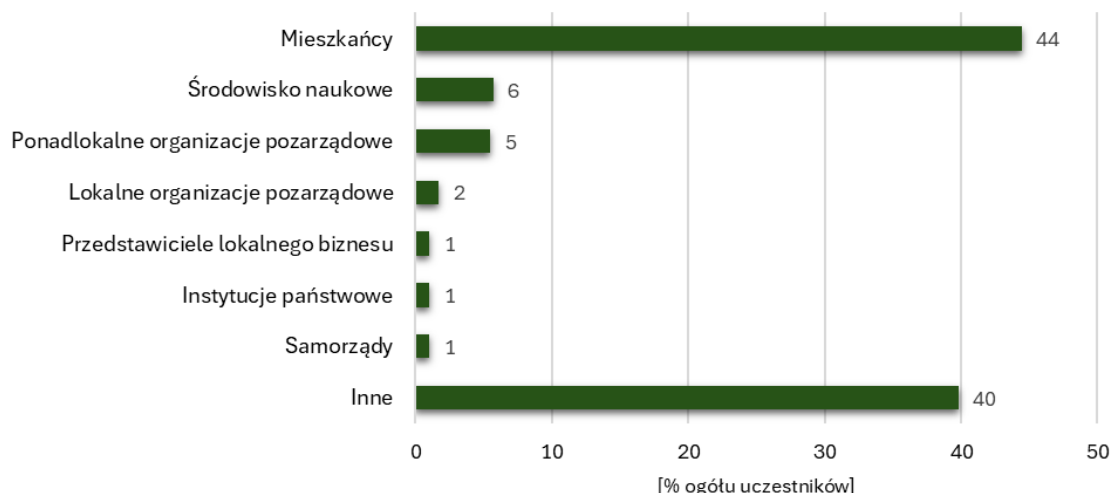
2.3 Uczestnicy

W konsultacjach społecznych mogli uczestniczyć wszyscy zainteresowani (rys. 1), w tym m.in:

- przedstawiciele instytucji państwowych
- przedstawiciele samorządów
- mieszkańcy;
- przedstawiciele środowisk naukowych;
- przedsiębiorcy;
- ponadlokalne organizacje pozarządowe;
- lokalne organizacje pozarządowe.

Szczególną uwagę zwraca bardzo duża liczba mieszkańców uczestniczących w procesie konsultacji - ponad 850 osób. Swoje opinie przedstawiło również ponad 100 przedstawicieli środowiska naukowego (tab. 1), ponad 100 przedstawicieli ponadlokalnych organizacji pozarządowych (tab. 2) oraz ponad 30 przedstawicieli lokalnych organizacji pozarządowych (tab. 3). Równie ważne, choć w naturalny sposób mniej liczne, były wnioski przedstawione przez przedstawicieli instytucji państwowych (tab. 4) oraz przez przedstawicieli samorządów (tab. 5). Wśród uczestników znalazły się także osoby spoza Polski.

Niezależnie od reprezentowanej grupy interesariuszy, czy instytucji, wszystkie otrzymane uwagi były traktowane na równym poziomie i dokładnie analizowane. Do każdej z uwag ustosunkowano się w zestawieniach załączonych do niniejszego dokumentu (Załącznik 1 i Załącznik 2).

Rys. 1. Uczestnicy konsultacji społecznych w podziale na reprezentowane grupy interesariuszy

Tab. 1. Uczelnie i instytuty badawcze, których przedstawiciele wzięli udział w konsultacjach społecznych

1. Czeska Akademia Nauk, Global Change Research Institute	7. Uniwersytet Łódzki
2. Instytut Biologii Ssaków PAN	8. Uniwersytet Szczeciński
3. Instytut Ochrony Przyrody PAN	9. Uniwersytet Śląski w Katowicach
4. Uniwersytet Gdański	10. Uniwersytet w Białymstoku, Wydział Prawa
5. Uniwersytet Gdański	11. Uniwersytet w Janinie (Grecja), Department of Biological Applications & Technology,
6. Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	12. Uniwersytet Warszawski

Tab. 2. Ponadlokalne organizacje pozarządowe uczestniczące w konsultacjach społecznych

1. Bractwo Bartne	24. Polskie Towarzystwo Leśne
2. Eko-Logiczna Lubelszczyzna	25. Polskie Towarzystwo Ochrony Pierwotnej Przyrody
3. Frankfurckie Towarzystwo Zoologiczne	26. Siła Lasu!
4. Fundacja Akcja dla Dzikich Zwierząt	27. Społeczny Instytut Ekologiczny
5. Fundacja alter eko	28. Stowarzyszenie Eko Tarcza Podlasie
6. Fundacja ClientEarth Prawnicy Dla Ziemi	29. Stowarzyszenie Ekologiczne EKO-UNIA
7. Fundacja Dobre Życie i jako dziennikarz ekolog	30. Stowarzyszenie Grzybnia
8. Fundacja Greenmind	31. Stowarzyszenie Leśne Sprawy
9. Fundacja Greenpeace Polska	32. Stowarzyszenie Manufaktura Inicjatyw Różnorodnych
10. Fundacja Klub Myśli Ekologicznej	33. Stowarzyszenie Miasto-Relacje
11. Fundacja Leśne Projekty	34. Stowarzyszenie Miłośników Lasu
12. Fundacja Noga w łapę	35. Stowarzyszenie Mój Kleszczów
13. Fundacja Poczuć Naturę	36. Stowarzyszenie Ochrony Sów
14. Fundacja Proton	37. Stowarzyszenie Olszówka
15. Fundacja Symbioteka	38. Stowarzyszenie Pracownia na rzecz Wszystkich Istot
16. Grażyna Żmuda Psychoterapia	39. Stowarzyszenie Prawo do Przyrody
17. Inicjatywa Dzikie Karpaty	40. Stowarzyszenie Stołeczne Towarzystwo Ochrony Ptaków
18. Komitet Obrony Demokracji	41. Stowarzyszenie Wolontariusze na Psim Szlaku
19. KSLiOŚ ZZ "Budowlani" Nadleśnictwo Browsk w Gruszkach	42. Towarzystwo na rzecz Ziemi
20. Laboratorium Narracji	
21. Lasonauci	
22. Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków	
23. Policy Committee of the Society for Conservation Biology –Europe Region	

Tab. 3. Lokalne organizacje pozarządowe uczestniczące w konsultacjach społecznych

1. Białowieskie Stowarzyszenie Dziedzictwa Puszczy	11. Stowarzyszenie KGW Dąbrówki
2. Fundacja Dzika Polska	12. Stowarzyszenie Łuka nad Narwią - ocalić od zapomnienia
3. Koło Gospodyń Wiejskich „Czochowlanki” w Czechach Orłańskich	13. Stowarzyszenie Nasze miejsce na ziemi Zielony Kąt
4. Lokalsi dla Puszczy	14. Stowarzyszenie Południowa Brama Puszczy Białowieskiej (w rejestracji)
5. Obornickie Stowarzyszenie Wodniackie APLAGA	15. Stowarzyszenie Rozwoju Białowieży i Ochrony Dziedzictwa Puszczy Białowieskiej
6. Ochotnicza Straż Pożarna w Białowieży	16. Stowarzyszenie Stolołelasy
7. Opolskie Towarzystwo Przyrodnicze	17. Stowarzyszenie Wolna Winnica
8. Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków	18. Towarzystwo Bory Dolnośląskie
9. Stowarzyszenie Dom Przyrody i Kultury	
10. Stowarzyszenie Ekologiczne Etna	

Tab. 4. Instytucje państwowe uczestniczące w konsultacjach społecznych

1. Nadleśnictwo Bielski w Bielsku Podlaskim	5. Nadleśnictwo Browski w Gruszkach
2. Białowieski Park Narodowy	6. Nadleśnictwo Hajnówka
3. Dyrekcja Generalna Lasów Państwowych	7. Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku
4. Nadleśnictwo Białowieża	

Tab. 5. Samorządy uczestniczące w konsultacjach społecznych

1. Gmina Białowieża	6. Miasto Hajnówka
2. Gmina Czeremcha	7. Powiat Hajnowski
3. Gmina Dubicze Cerkiewne	8. Sejmik Województwa Podlaskiego
4. Gmina Hajnówka	9. Sołectwo Ochrymy
5. Gmina Narewka	

3 Przebieg

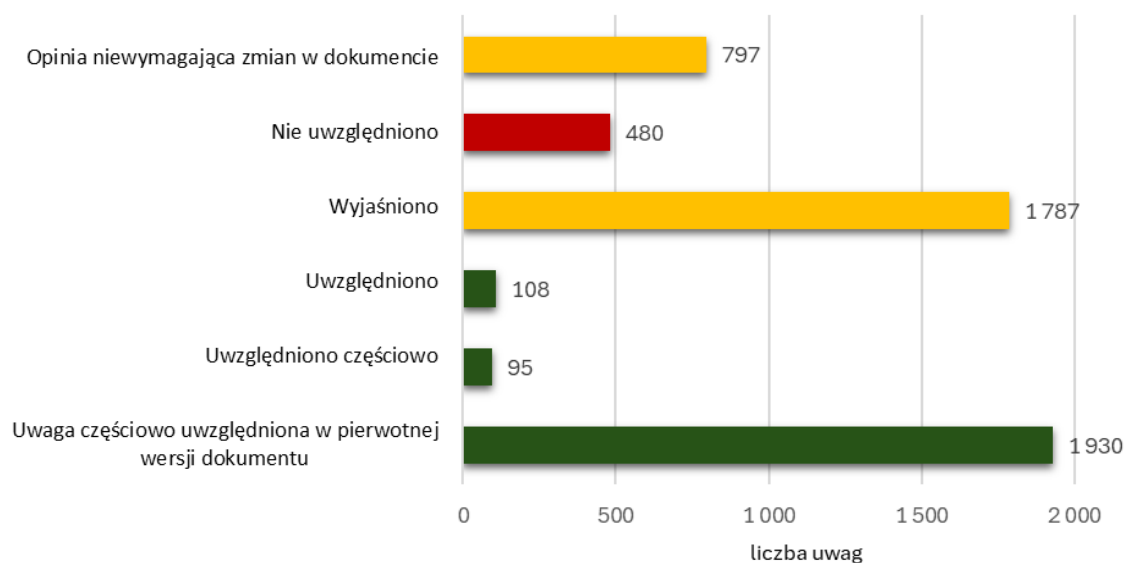
3.1 Sposób rozpatrywania uwag i wniosków

W sumie w procesie konsultacji społecznych zgłoszono 2 968 uwag ogólnych i 2 229 uwag szczegółowych. Część z nich miała bardzo zbliżone brzmienie, dotyczyła podobnych kwestii. Różniły się one jednak szczegółami, toteż podjęto decyzję o niegrupowaniu uwag – każda uwaga była traktowana podmiotowo. Zespół autorski odniósł się szczegółowo do każdego z otrzymanych wniosków (Załącznik 1 i Załącznik 2). Otrzymane uwagi analizowano przede wszystkim w odniesieniu do dokumentów nadrzędnych, takich jak wniosek renowacyjny (2014), Wytyczne operacyjne (*Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention*), zalecenia ekspertów UNESCO/IUCN zawarte w szeregu decyzji oraz raportach z Misji, w tym Raporcie z Misji z 2024 roku. Odnoszono się również do najnowszych dostępnych danych o stanie ekosystemów publikowanych przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe (Bank Danych o Lasach) oraz udostępnionych przez Regionalną Dyrekcję Ochrony Środowiska w Białymstoku. W części przypadków konieczne było odniesienie się do obowiązującego w Polsce porządku prawnego. Dotyczyło to m.in. zagadnień związanych z relacją prawa krajowego i międzynarodowego. Istotną pomocą przy analizie otrzymanych wniosków była również dostępna literatura. Ustosunkowując się do uwag brano również pod uwagę wnioski z warsztatów prowadzonych z udziałem zainteresowanych interesariuszy w całym procesie opracowywania *Planu zarządzania*.

Przyjęto następujące sposoby rozpatrzenia wniosków:

- Opinia niewymagająca zmian w dokumencie
dot. opinii niemających bezpośredniego wpływu na tekst dokumentu, niewymagających wprowadzenia zmian (np. pozytywne opinie o *Planie zarządzania*);
- Uwzględniono
dot. wniosków uznanych za w pełni uzasadnione, które zostały uwzględnione w pełni w opracowywanym dokumencie;
- Uwzględniono częściowo
dot. sytuacji, w których szersza, bardziej złożona, wielowątkowa uwaga została uwzględniona jedynie w części;
- Uwaga częściowo uwzględniona w pierwotnej wersji dokumentu
dot. sytuacji, w których zgłaszane postulaty były już uwzględnione w projekcie *Planu zarządzania* podlegającym konsultacjom (np. postulat ograniczenia gospodarki leśnej, łowieckiej i fragmentacji siedlisk);
- Nie uwzględniono
dot. uwag uznanych za niezasadne, najczęściej sprzecznych z nadrzędnymi zasadami wynikającymi z dokumentów wymienionych powyżej;
- Wyjaśniono
dot. m.in. sytuacji, w których zgłoszony wniosek nie mógł zostać uwzględniony w *Planie zarządzania* ze względu na ramowy charakter dokumentu lub też poruszone kwestie wymagały wyjaśnienia w kontekście zapisów zawartych w opracowanym dokumencie.

W każdym przypadku podjęta decyzja została odpowiednio uzasadniona, a w przypadku uwzględnienia uwagi określono miejsce i zakres zmian dokonanych w dokumencie. Odsetek uwag rozpatrzonych w różny sposób przedstawiono na poniższym wykresie (rys. 2).

Rys. 2. Sposób rozpatrzenia zgłoszonych uwag i wniosków

3.2 Uwagi w układzie tematycznym

Różne grupy interesariuszy przedstawiły w procesie konsultacji społecznych wnioski o przeciwnym charakterze, co w obiektywny sposób uniemożliwiło uwzględnienie wielu z nich. Odpowiedzi zostały jednak sformułowane w sposób obiektywny poprzez odniesienie się do dokumentów i zaleceń wskazanych we wcześniejszym rozdziale. W przypadku niektórych wniosków wskazywano w których fragmentach konsultowanego projektu *Planu zarządzania* zamieszczono treści odnoszące się do poruszanych kwestii.

Analizując przekazane uwagi można wskazać pewne istotne grupy tematyczne. Przede wszystkim warto odnotować, iż znacząca część uwag o charakterze ogólnym wyrażała oczekiwanie zupełnego zaprzestania gospodarki leśnej, łowieckiej oraz podjęcia działań na rzecz przeciwdziałania fragmentacji ekosystemów, jak również ograniczenia ingerencji człowieka. Wnioski o takim charakterze w sumie stanowiły ponad 40% uwag ogólnych. W odpowiedzi wskazano, iż ingerencja człowieka w granicach Puszczy Białowieskiej została znacząco ograniczona w *Planie zarządzania*. Prowadzenie polowań jest zabronione w strefach 1 i 2 Obiektu. W strefach 3 i 4 dopuszcza się możliwość prowadzenia działań zaradczych wobec inwazyjnych gatunków obcych (IGO), które stanowią istotne zagrożenie dla rodzimych ekosystemów. Nie jest możliwe prowadzenie pełnej, tradycyjnej gospodarki leśnej. Warto jednak zwrócić uwagę, iż jej elementem są również czynne działania ochronne, które muszą być realizowane w pewnej części Obiektu w celu zapewnienia warunków dla funkcjonowania wielu cennych gatunków (dotyczy to m.in. potrzeby okresowego wykaszania łąk). Zwrócono uwagę, iż ingerencja człowieka możliwa jest jedynie w strefie 4a i 4b. tj. na około 3,38% powierzchni Puszczy Białowieskiej. W *Planie* odniesiono się również do kwestii fragmentacji ekosystemów. Dokument zawiera rekomendacje dotyczące nieużytkowanych i niepotrzebnych dróg, które powinny zostać pozostawione w celu poddania się naturalnej sukcesji. Zgodnie z obowiązującymi zasadami w Puszczy Białowieskiej nie mogą również powstawać nowe drogi, możliwe jest jedynie utrzymanie tych istniejących. Takie podejście wspiera procesy regeneracyjne i przyczynia się do ograniczenia fragmentacji siedlisk oraz jest zgodne z zaleceniami ekspertów UNESCO/IUCN. Warto też zwrócić uwagę, że zaproponowano realizację działania 3.2.1. Zapobieganie fragmentacji i izolacji siedlisk w Obiekcie.

Niektórzy uczestnicy konsultacji opowiadali się również za rozszerzeniem Parku Narodowego na całą Puszcę Białowieską. W odpowiedzi na ten postulat wskazano, iż tego rodzaju zmiany nie mogą być wprowadzane poprzez *Plan zarządzania*.

Okolo 20% uwag ogólnych zwracało uwagę na potrzebę respektowania praw mieszkańców, możliwość współdecydowania o działaniach podejmowanych w obrębie Puszczy Białowieskiej. W niektórych uwagach podnoszono także potrzebę zapewnienia drewna dla lokalnej społeczności. W odpowiedzi na tę grupę uwag wskazywano, iż udział mieszkańców w procesie zarządzania Obiektem jest zapewniony poprzez udział przedstawicieli samorządów w Radzie Naukowo-Społecznej – organie doradczym Pełnomocnika ds. zarządzania Obiektem Białowieża Forest. W odpowiedzi na zgłoszone uwagi doprecyzowano zapisy dot. składu Rady Naukowo-Społecznej wskazując, iż jej członkami będą m.in. wójtowie gmin, na terenie których znajduje się Puszcza Białowieska, burmistrz m. Hajnówka oraz starosta Powiatu Hajnowskiego. Zwrócono również uwagę, iż zgodnie z zapisami wniosku renowacyjnego (2014) na terenie Puszczy Białowieskiej niedozwolone jest prowadzenie działań mające na celu pozyskanie drewna. Może ono stanowić jedynie skutek uboczny

prowadzonych czynnych działań ochronnych. Podkreślono istotną rolę martwego drewna w ekosystemie Puszczy Białowieskiej. Wskazano także, iż wielu uczestników warsztatów wskazywało, iż drewno pochodzące z okolicznych lasów jest dostępne w regionie dla wszystkich zainteresowanych w rynkowych cenach.

Niektóre osoby uczestniczące w konsultacjach wyraziły obawy dot. ograniczenia praw własności prywatnej oraz możliwości korzystania z Puszczy Białowieskiej. W odpowiedzi wyjaśniono, iż w granicach Obiektu UNESCO znajdują się wyłącznie grunty pozostające w zarządzie PGL LP oraz BPN – nie obejmuje on gruntów prywatnych. *Plan zarządzania* nie modyfikuje zasad gospodarowania w strefie buforowej określonych w obowiązującym wniosku renominacyjnym (2014) i nie ogranicza praw związanych z prywatną własnością. O zagospodarowaniu strefy buforowej decydują samorządy poprzez uchwalenie Miejscowego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Opracowany dokument zawiera jedynie pewne zalecenia dot. zagospodarowania, nie są one jednak wiążące dla samorządów. W związku z otrzymanymi uwagami doprecyzowano w dokumencie, iż szczególne zasady gospodarowania terenami zalesionymi w strefie buforowej dotyczą jedynie części Puszczy Białowieskiej znajdującej się poza granicami Obiektu UNESCO (w sąsiedztwie m. Hajnówka), które zarządzane są przez PGL LP. Zwrócono również uwagę, iż opracowany *Plan zarządzania* zapewnia możliwość szerokiego zrównoważonego korzystania z niemal 90% powierzchni Puszczy Białowieskiej m.in. w zakresie rekreacji, badań, edukacji, zbierania grzybów, jagód oraz ziół, z wyjątkami wynikającymi z zasad określonych dla poszczególnych rezerwatów czy też ochrony gatunkowej. Dostęp do pozostałych 10% również jest możliwy, jednak wymaga on opieki wykwalifikowanego przewodnika.

Część uczestników konsultacji społecznych zwracała uwagę na brak szczegółowych zapisów w opracowanym dokumencie odnoszących się np. do źródeł finansowania. W odpowiedzi wyjaśniano, iż zgodnie z założeniami *Planu zarządzania* ma charakter ramowy, wskazuje kierunki działań mające na celu zachowanie Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości Obiektu przy zapewnieniu możliwości zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego regionu. Podkreślano, iż każde z zadań przewidzianych w *Planie zarządzania* ma określone potencjalne źródła finansowania. Nie było możliwe zapewnienie konkretnych środków na realizację działań przewidzianych na najbliższe 25 lat. Nie są obecnie znane programy, w ramach których będzie możliwe wnioskowanie o środki finansowe w kolejnych dekadach. Wiele szczegółowych problemów związanych z funkcjonowaniem Puszczy Białowieskiej będzie rozwiązywane w ramach opracowań i analiz realizowanych przez instytucje odpowiedzialne za realizację poszczególnych działań zapisanych w *Planie zarządzania*.

Szereg wniosków wskazywało na potrzebę zapewnienia odpowiedniej ochrony przeciwpożarowej Puszczy Białowieskiej. W odpowiedzi wyjaśniano, że integralną część *Planu zarządzania* stanowi *Plan przeciwpożarowego zabezpieczenia i gaszenia pożarów lasu dla polskiej części transgranicznego Obiektu Światowego Dziedzictwa Białowieża Forest* (dalej *Plan ppoż.*), który został opracowany przez ekspertów Instytutu Badawczego Leśnictwa we współpracy m.in. z przedstawicielami Państwowej Straży Pożarnej, Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Białymstoku. Zapewniono, iż *Plan zarządzania* zawiera zalecenia wynikające z *Planu ppoż.* W uzgodnieniu z przedstawicielami Instytutu Badawczego Leśnictwa doprecyzowano niektóre postanowienia *Planu ppoż.* wskazując, iż w celu zapewnienia ochrony przeciwpożarowej tego wyjątkowego terenu niezbędne jest utrzymanie obecnych dróg ppoż. Ewentualne wyznaczenie

nowych dróg ppoż. będzie potrzebne dopiero w przypadku, gdy nie zostanie zapewniony odpowiedni stan obecnych dróg.

Poruszane kwestie bezpieczeństwa dotyczyły również obecnej sytuacji geopolitycznej. Niektórzy uczestnicy konsultacji wskazywali, iż Straż Graniczna powinna zostać zaliczona do grona Zarządców. W odpowiedzi zwrócono uwagę, iż Straż Graniczna działa na podstawie odrębnych ustaw (Ustawa o ochronie granicy państwowej, Ustawa o Straży Granicznej, Ustawa o budowie zabezpieczenia granicy państwowej). Szczególna rola Straży Granicznej i Wojska Polskiego w regionie jest jednak niezaprzeczalna. Z tego względu przedstawiciele tych służb zostali uwzględnieni w składzie Rady Naukowo-Społecznej.

Kilka otrzymanych wniosków wskazywało na potrzebę umożliwienia modernizacji dróg w regionie. W odpowiedzi przytoczono wniosek renomacyjnego (2014) wskazujące na możliwość utrzymania istniejących dróg, bez możliwości ich modernizacji, czy też budowy nowych (w tym także ścieżek rowerowych). Jednocześnie podkreślono, iż w granicach Obiektu UNESCO znajdują się jedynie tereny zarządzane przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe oraz Białowiecki Park Narodowy. Drogi gminne znajdują się poza granicami Obiektu. Należy podkreślić, że elementy infrastruktury poprawiające bezpieczeństwo i wspierające rozwój zrównoważonej turystyki, mogą być rozważane w przypadku, gdy ich realizacja nie narusza Wyjątkowej Uniwersalnej Wartości Obiektu. W takim przypadku konieczne jest uzgodnienie ich budowy z właściwymi organami w Polsce (zgodnie z kompetencjami określonymi w obowiązujących przepisach) oraz wystąpienie o zgodę do UNESCO (zgodnie z punktem 172 Wytycznych operacyjnych). Plan zarządzania nie wyklucza takich inicjatyw, lecz wskazuje na konieczność ich zgodności z reżimami ochronnymi i międzynarodowymi zobowiązaniami wynikającymi ze statusu Obiektu.

Grupa uczestników wyraziła obawę, iż istotne ograniczenie obszaru, na którym mogą być realizowane czynne działania ochronne przyczyni się do degradacji Puszczy Białowieckiej oraz ograniczenia różnorodności biologicznej. W odpowiedzi na te głosy wyjaśniono, iż zgodnie z zaleceniami ekspertów UNESCO/IUCN ochrona bierna powinna dominować na obszarze Puszczy Białowieckiej, gdyż jesteśmy zobowiązani m.in. do ochrony naturalnego przebiegu procesów ekologicznych. Wskazano ponadto na doświadczenia ostatnich lat. Od kwietnia 2018 r., na mocy wyroku Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (sprawa C-441/17), obowiązuje zakaz prowadzenia cięć gospodarczych na obszarze Puszczy objętym ochroną UNESCO. W związku z tym na całym obszarze wdrożono zasadę biernej ochrony, polegającą na ograniczeniu ingerencji człowieka i pozostawieniu lasów do samodzielnego rozwoju. Dostępne dane naukowe nie wskazują na spadek różnorodności biologicznej od czasu wprowadzenia zakazu działań czynnych. Wręcz przeciwnie – monitoringi wykazują poprawę stanu bioty porostów oraz wysoką kondycję zdrowotną drzewostanów. W 2022 r. Puszcza Białowiecka została sklasyfikowana jako jeden z kompleksów leśnych o najwyższej kondycji zdrowotnej w kraju. Nie odnotowano masowego obumierania drzew ponad naturalne poziomy. Podkreślono, iż wysoka wartość przyrodnicza Puszczy Białowieckiej wynika z synergii procesów naturalnych oraz historycznej działalności człowieka. Obecna różnorodność biologiczna jest efektem współoddziaływania tych czynników, a dalsze ingerencje mogą zaburzyć tę równowagę.

Tematem budzącym szereg kontrowersji w całym okresie opracowywania dokumentu była aktualizacja strefowania Obiektu. Kwestia ta była również przedmiotem części uwag i wniosków. Zaniepokojenie części osób wzbudziła siatka kwadratów będąca podstawą opracowanej korekty

strefowania. Wskazywano, że sztuczne granice dzielą niektóre z ekosystemów zaliczając je do różnych stref. W odpowiedzi na otrzymane uwagi wyjaśniono, iż przyjęta siatka nie ma charakteru podziału geodezyjnego. Określa przybliżoną lokalizację obszarów, które ze względu na swój charakter, cechy zostały zaliczone do różnych stref na podstawie przyjętych naukowych kryteriów. Są to jednak granice przybliżone, co oznacza, iż w przypadku, gdy dany ekosystem nieznacznie wykracza poza przyjęte granice siatki, nadal powinien być on traktowany jako jedna spójna całość.

Mając na uwadze powyższe, jak również przyjęte w *Planie zarządzania* kryterium wydzielania drzewostanów ponad 100 letnich, wskazano, iż pomimo założenia wskazującego, iż te cenne drzewostany zostały zaliczone do stref 1-3, pojedyncze drzewa ponad 100 letnie mogą znaleźć się w każdej strefie. Jednak również w strefie 4a i 4b zapewniono im odpowiednią ochronę wskazując, iż w odniesieniu do takich drzew nie można realizować czynnych działań ochronnych.

Powyżej omówiono krótko jedynie najważniejsze, kluczowe kwestie poruszane w otrzymanych uwagach i wnioskach. Ich pełne zestawienie zostało zawarte w Załączniku 1 i Załączniku 2 do niniejszego raportu.

4 Literatura i wykorzystane źródła informacji

1. A meta-analytic review of corridor effectiveness. Lynne Gilbert-Norton, Ryan Wilson, John R. Stevens, Karen H. Beard. *Conservation Biology*, 2010.
2. Białowieża Forest—A Relic of the High Naturalness of European Forests. Bogdan Jaroszewicz, Olga Cholewińska, Jerzy M. Gutowski, Tomasz Samojlik, Marcelina Zimny, Małgorzata Latałowa. *Forests*, 2019.
3. Biologiczne podstawy ochrony przyrody. Andrew S. Pullin. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2004.
4. Connectivity as the Amount of Reachable Habitat: Conservation Priorities and the Roles of Habitat Patches in Landscape Networks. Santiago Saura, Begoña de la Fuente. W: *Learning Landscape Ecology*, Springer, 2017.
5. Decyzje Komitetu Światowego Dziedzictwa UNESCO:
 - 38COM 8B.12 – 2014;
 - 40COM 7B.92 – 2016;
 - 41COM 7B.1 – 2017;
 - 43COM 7B.14 – 2019;
 - 44COM 7B.100 – 2021;
 - 45COM 7B.21 – 2023;
 - 46COM 7B.50 – 2024;
 - 47COM 7B.19 – 2025.
6. Habitat fragmentation and its lasting impact on Earth’s ecosystems. Nick M. Haddad et al. *Science Advances*, 2015.
7. Impacts of biodiversity on the emergence and transmission of infectious diseases. Felicia Keesing et al. *Nature*, 2010.
8. Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego. UNESCO, Paryż, 1972 (Dz.U. 1976 nr 32 poz. 190).
9. Landscape corridors can increase invasion by an exotic species and reduce diversity of native species. Julian Resasco et al. *Ecology*, 2014.
10. Nomination file 33ter. “Belovezhskaya Pushcha / Białowieża Forest” – Nomination Dossier to UNESCO. Renata Krzyściak-Kosińska, Vasily Arnolbik, Andrzej Antczak. 2014.
11. Od rehabilitacji do włączenia społecznego - współczesne ujęcie procesów rewitalizacji. Nowakowska, Aleksandra ; Legutko-Kobus, Paulina ; Walczak, Bartosz M. Wydawca: Warszawa: Polska Akademia Nauk, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju
12. Operational Guidelines for the Implementation of the World Heritage Convention. World Heritage Centre, WHC.25/0, 2025.
12. Raport o stanie lasów w Polsce 2022. Instytut Badawczy Leśnictwa, Warszawa, 2023.
13. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1143/2014 z dnia 22 października 2014 r.
14. Ustawa z dnia 11 sierpnia 2021 r. o gatunkach obcych. (Dz.U. 2023 poz. 1589).
15. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach. (Dz.U. 2025 poz. 567).
16. Wyrok Trybunału (wielka izba) z dnia 17 kwietnia 2018 r. Sprawa C-441/17.

17. Wzmacnianie naszego dziedzictwa. Zestaw narzędzi 2.0: Ocena efektywności zarządzania dobrami światowego dziedzictwa i innymi miejscami dziedzictwa. UNESCO, ICCROM, ICOMOS, IUCN, Narodowy Instytut Dziedzictwa, 2024.